

БЕСЕДА

Слободан Ракитић припада оном реду књижевника који су утицали и на токове српске духовне, књижевне и културне мисли и мисије књижевности у целини. Његов целокупан стваралачки ангажман био је чврсто укорјењен у српску традицију, српско духовно наслеђе, али и косовску мисао као основу нашег духовног и националног опредељења. Али, треба истаћи и то да је његов особен мисаони лиризам, склоност ка метафизичком и сензибилитет посебне врсте, свему томе давао аутентичан филозофски, лирски, али често елегичан тон.

За Слободана Ракитића косовска идеја, косовка мисао била је основна, као што је и косовска земља *основна*, како гласи назив његове збирке из 1988. године.

Требало би најпре рећи да *Основна земља* није једина збирка поезије Слободана Ракитића која је посвећена косовским темама. Ту пре свега мислим и на збирку *Тапије у пламену*, која је објављена две године касније, али је *Основна земља* на неки начин *основа* Ракитићеве стваралачке биографије, оне која је везана за историјско, културно и духовно наслеђе Косова и Метохије, без обзира на то да ли говоримо о односу који је он као песник успоставио са традицијом и прошлoшћу или пак његовом односу према савременим историјским догађајима и трагедијама српског народа.

Јер, није неважна чињеница да је *Основна земља* објављена уочи великог датума у српској историји – а то је обележавање шестогодишњице Косовске битке 1989. године. У тим годинама идеолошких и националних превирања и потребе да се рedefинише српско национално, културно и духовно биће, дошло је до значајних промена и у домену српске културе и њених токова, о чему можда најбоље и најдоследније сведочи сама поезија. Она је, дакле, парадигма духовне промене или бар тенденција да се затомљена духовност обнови и врати на своја почетна полазишта.

У том смислу, и поезија Слободана Ракитића је дала значајан допринос тим културним и поетским тенденцијама. Међутим, важно је истаћи да то није родољубива поезија у општем смислу речи, већ је то поезија културе, сва утемељена на националним симболима и прожета религиозношћу, колико је, с

друге стране, интимистичка, лирска, са дубоким доживљајем трошности и пролазности свега, као и осећајем трагичности због националних удеса, изгона и страдања које је проживљавао и проживава српски народ.

За Ракитића је већ много пута у критици констатовано да је то песник високих артистичких могућности, али се чини да је његовој поезији – бар оној у којој се у највишем степену прожимају национални и лични бол – главне карактерне, односно поетичке црте одредила управо његова лирска физиономија, истанчани сензибилитет и осетљивост посебне врсте. Као песнику таквих способности и лирске природе, Ракитићу није било тешко да се издвоји из плејаде песника такозваног родољубивог песништва и актуелне историјске тематике и да аутентичним песничким гласом проговори о духовном, историјском тренутку Косова и Метохије.

Овде би, такође, било веома занимљиво и драгоцено направити једну аналогију са збирком Васка Попе, чији наслов на одређен начин кореспондира са Ракитићевим, а то је *Усправна земља* (из 1972), премда су неке Ракитићеве песме из *Основне земље* старије од Попиних по времену настанка. Јасно је да и Попу и Ракитића из много поузданих разлога можемо назвати песницима културе, али оно што их пресудно разликује јесте, с једне стране, антиципација традиције, то јест однос према прошлости, као што је то, с друге стране, перцепција савремености то јест однос према савременим историјским догађајима.

Слободан Ракитић је песник културе пре свега по свом односу према традицији и њеним вредностима. Концепт традиције у основи подразумева идеје континуитета и идентитета, било да је реч о књижевној традицији или наслеђу историјске и културне прошлости. За Ракитића је традиција била тачка ослонаца, инспиративно чвориште поезије и метафизички заклон од студени света и историје. Говорећи о традицији у есеју „Белешке о традицији и поезији“, он је, између осталог, истакао да је промена једно од од основних стања људског духа, али да управо традиција тој промени даје облик, односно свој смер и своје искуство, своју дубоку свест.

Традиционално је код њега оно што је ненарушиво и неупитно, што се тиче идентитета, чак и онда или баш онда када се и урушава и човек, и народ, и цивилизација. То је аксиом у чију вредност не може бити сумње, али није у

себе затворена целина, већ упоришна тачка за дух савременог човека који је, у доба потрошачке цивилизације и трагичне националне историје, изгубио своја чврста упоришта и лута, сетан и усамљен, изгубљен и померен из средишта свог бића. Традиција је, дакле, темељ, *основа*, па и одредница „основна“ (земља) носи знак жудње за повратком у прапочетке, основе света – моралне и естетичке. Она означава и потрагу за духовним идентитетом, за великом синтезом, за Целином бића. Традиција је, поред свега тога, и одговор на човекову усамљеност у *свету који нам није дом*, како гласи наслов једне Ракитићеве старије збирке песама.

У *Основној земљи* она стоји у чврстој вези са средњовековним наслеђем на које се песник добрим делом ослања, на вокацију златног доба српске духовности, с једне стране, и изразито саживљавање и сапатништво са остацима и рушевинама тог доба, кроз слике разрушених манастира, напуштених и празних цркава, изгона, сеоба и удеса народа, са друге. Његова „Бањска“ и његови „Свети архангели код Призрена“, „Грачанички напев“ и „Силазак у поље Косово“, „Слушање коса“ и „Пламен искони“, све је у знаку прожимања светле прошлости и мрака савремености. Њега дубље прожимају српски удеси и он свестраније учествује у патњама свог рода него многи песници означени као песници родољубиве оријентације.

Сасвим је сигурно да је његова другачија поетска артикулација донекле и ствар сензибилитета, дубље осећајности за удесе српског народа у последњим деценијама двадесетог века, било оних којима је песник и сâм био сведок, било оних које је визионарски антиципирао. Он не реконструише попут Васка Попе, не трага за митовима и симболима и њиховим значењима – он их ослушкује и препознаје у токовима симулакрума савремене историје. Његова лирска физиномија у дослуху је са прасуштинама на један метафизичко-елегичан начин, јер су те суштине *основне*, каква је и идеја о Косову и Метохији као традиционалној српској баштинској земљи – основна. Она му је очински присна и истовремено синовски далека, јер се одваја, то јест – јер је одвајају.

Уопште говорећи, свест о целини српског културног простора код Ракитића је веома важна, и то не само у збирци *Основна земља* него у читавом песничком опусу. Тако, *Основна земља*, у најширем смислу речи, није само географски и духовно омеђена простором Косова и Метохије, већ укључује и стари Рас – песникову личну постојбину и постојбину српске државности. Од

„Рашког напева“, слике мајке „на прагу, на престолу“, хлеба и зделе млека на столу, и мириса стручка босиока, песниково животно и лирско сазнање се узноси до „Грачаничког напева“; до сазнања да је то „исто небо, ал земља друга / исти ветар, ал други звуци“. И зато, када каже да „основне земље више нема“, он не пева само о земљи које више нема, већ и о времену каквог више нема, о земљи коју више не препознајемо – од црних вода Лаба и Ситнице, разореног дома, црног дана, опет, изнад Косова, црног семена и расутих слова, и збегова, збегова, збегова...

Косовске теме прожимају његово лирско биће на један суштавствен начин – он је сведок удеса, али удесом захваћен на онај спиритуалан, духован начин у коме је и бол један и свачији; патња народа је и патња његовог бића. У трошном и хаотичном свету, у коме се подједнако осипају и човек, и историја, и цивилизација, песник је сâм и суочен са Богом. Због тога је у Ракитићевој поезији начело духовности неодвојиво од религиозности и то у једном вишем, филозофском и метафизичком смислу, о чему посебно сведочи и честа употреба категорије преображење, као знак наде, али не у препород (духовни, хуманистички, историјски), већ наде да ће се у беспућу историје садашњег тренутка пројавити (учинити видљивом) божанска природа. И човек је сâм, и народ је сâм, али је и Бог сâм у свеопштој катаклизми и расулу, несрећама, збеговима и пропадању, поручује песник у песми „Преображење“. Самоћа је општа и удес је свачији, и људски и Божији, а човек и Бог су упућени један на другог, чекајући да „мртво племе устане“:

„Господе, ал ко за ким вапи:
да л ми за тобом, на беспућу,
сејући свугде своју жудњу;
ил ти за нама, вукућ судњу
сен на којој нам зидаш кућу?

И зато се у косовску, *основу* земљу, у поље Косово, по песнику Ракитићу, не улази него силази – као у себе, у своју душу, у молитву у којој њој је нада. А нада је – све.

У дану чије и само име каже да је дан за видање, исцељење, сабрање у духу, и календарској години од Видовдана до Видовдана, у којој се, осим песника

Ракитића, сећамо и недавно преминулих великих песника Милована Данојлића и Рајка Петрова Нога, подсећамо овим и на светковину поезије. Јер, тајну историје, како каже велики Жарко Видовић, „не тражимо у метафизици, него у поезији (епу-трагедији-роману-литургији). А историја је тамо где је човеку дата победа над смрћу.“

Др Марија Јефтимијевић Михајловић